

ALEKSANDER DUDIK

**SYTUACJA KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO
NA BIAŁORUSI NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU
(ZARYS PROBLEMATYKI)**

Zmiany, jakie zaszły w Europie Środkowej i Wschodniej na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, w znaczny sposób zmieniły oblicze tego regionu. Przyjście do władzy w ZSRR M. Gorbaczowa i zapoczątkowanie przez niego w 1985 r. tzw. doby *perestrojki* doprowadziły do ogromnych i nieoczekiwanych przeobrażeń na tym obszarze. Czasy te przyniosły także definitywną zmianę nastawienia państwa do religii i Kościoła. Ostatecznie rozpad Związku Radzieckiego i utworzenie na jego terytorium niezależnych państw, w tym Republiki Białoruś (RB), pozwoliło na odrodzenie duchowe i religijne tych ziem. Dotyczyło to również Kościoła rzymskokatolickiego. W obliczu wspomnianych zmian papież Jan Paweł II w liście do biskupów kontynentu europejskiego z 31 maja 1991 r. wyraził nadzieję na nowe możliwości dla rozwoju Kościoła w byłych republikach ZSRR oraz podkreślił, że reorganizacja i normalizacja życia religijnego Kościołów na tym terenie jest „historycznym aktem naprawienia wielkiej krzywdy”¹.

Przemiany te stały się możliwe również na Białorusi, która 25 sierpnia 1991 r. ogłosiła swoją niepodległość. Jej dzisiejsze terytorium graniczy z Litwą, Łotwą, Polską, Rosją i Ukrainą. Powierzchnia tego kraju liczy 207,6 tys.

DR ALEKSANDER DUDIK – Montreal, Kanada; a.dudik@hotmail.com

¹ J a n P a w e ł II, List *Matre si intensificano* do Biskupów kontynentu europejskiego na temat stosunków między katolikami a prawosławnymi w nowej sytuacji Europy Środkowej i Wschodniej – 31 maja 1991 r., w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982-1998*, red. S. Napiórkowski, K. Leśniewski, J. Leśniewska, Lublin 2000, s. 336.

km², a liczba ludności wynosi około 10,3 miliona mieszkańców². Na Białorusi Polacy są drugą po Rosjanach co do wielkości grupą wśród mniejszości narodowych. Według ostatniego spisu ludności w ZSRR z 1989 r. Białoruś zamieszkiwało ok. 418 tys. Polaków, co stanowiło ponad 4% ogółu ludności³. Dane te jednak nie ukazują rzeczywistej liczby Polaków w tym kraju, a relacje wielu osób wskazują jednoznacznie na dążenie władzy radzieckiej do zaniżenia liczby ludności pochodzenia polskiego⁴. W ciągu kolejnych dziesięciu lat, jak wykazał spis z 1999 r., oficjalna liczba osób deklarujących narodowość polską nieco zmniejszyła się i wynosiła już ok. 396 tys. Polaków, co stanowiło 3,9% ogółu mieszkańców Białorusi. Niemalże 3/4 ogółu tej ludności zamieszkiwało na Grodzieńszczyźnie⁵. Zdecydowana większość społeczności polskiej na Białorusi przynależy do wyznawców Kościoła rzymskokatolickiego. W Republice Białoruś zalicza się go do grupy tzw. tradycyjnych konfesji, czyli takich, które wywarły znaczący wpływ na rozwój duchowości i kultury mieszkańców tych ziem oraz stanowią część historycznego, duchowego i kulturalnego dziedzictwa tego państwa.

Katolicyzm na ziemiach współczesnej Białorusi ostatecznie zakorzenił się po przyjęciu chrztu przez Litwę. Poczynając od końca XIV wieku, na tym terenie zaczęły powstawać i rozwijać się struktury organizacyjne Kościoła. W swojej ponad sześciowiekowej historii Kościół rzymskokatolicki na Białorusi przechodził różne burzliwe okresy dziejów. Do najbardziej tragicznych i bolesnych doświadczeń losu należą jednak wydarzenia ostatniego stulecia,

---

² H. S a h a n o w i c z, *Historia Białorusi. Od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku*, Lublin 2001, s. 25; Z. S z y b i e k a, *Historia Białorusi 1795-2000*, Lublin 2002, s. 429-430.

³ P. E b e r h a r d t, *Przemiany narodowościowe na Białorusi*, [Warszawa 1995], s. 172; t e n ż e, *Przemiany narodowościowe na Białorusi w okresie powojennym*, w: *Wschodnie pogranicze w perspektywie socjologicznej*, red. A. Sadowski, Białystok 1995, s. 195-196.

⁴ R. D z w o n k o w s k i, *Problem liczebności Polaków i katolików obrządku łacińskiego na Białorusi i Ukrainie*, w: *Mniejszości narodowe i religijne w Europie Środkowo-Wschodniej w świetle statystyk XIX i XX wieku. Materiały międzynarodowej konferencji „Mniejszości narodowe i religijne w postkomunistycznej Europie Środkowo-Wschodniej”*. Lublin, 20-22 października 1992 roku, red. Z. Sułowski, J. Skarbek, Lublin 1995, s. 142-144. Jego zdaniem jedynym kryterium, które pozwala na szacunkowe określenie liczby Polaków w krajach byłego ZSRR, w tym na Białorusi, pozostaje kryterium wyznaniowe. Opierając się na tym, zdecydowana większość katolików utożsamia się z narodowością polską. Por. t e n ż e, *Od Kościoła polskiego do Kościoła Polaków w krajach byłego ZSSR*, „Przegląd Wschodni” 1998, z. 2(18), s. 281.

⁵ R. D z w o n k o w s k i, O. G o r b a n i u k, J. G o r b a n i u k, *Postawy katolików wobec zmian językowych w Kościele katolickim na Białorusi*, „Przegląd Polonijny” 32(2006), z. 1(119), s. 6.

kiedy to najpierw wschodnia Białoruś, a po II wojnie światowej zachodnia znalazły się w granicach państwa sowieckiego. W kraju tym nie było miejsca dla religii i Kościoła. Przed rokiem 1939 bolszewikom udało się całkowicie zniszczyć struktury Kościoła łacińskiego we wschodniej części dzisiejszej Białorusi. Wszystkie bez wyjątku świątynie katolickie zostały zamknięte lub przeznaczone na cele świeckie, a księża – uwięzieni, zesłani lub rozstrzelani⁶. Po wojnie z podobną sytuacją musieli zetknąć się również katolicy w zachodnich województwach Białorusi, które w okresie międzywojennym przynależały do Polski. Represje wobec duchowieństwa polskiego oraz polityka zamykania kościołów w latach powojennych doprowadziły do znacznego osłabienia lub całkowitego zaniku życia religijnego w wielu parafiach. W wyniku tego liczba czynnych kościołów i księży na Białorusi malała aż do lat osiemdziesiątych⁷. W tych latach Kościół dla miejscowej społeczności polskiej był nie tylko miejscem sprawowania kultu, lecz również jedynym miejscem, gdzie swobodnie mogli używać ojczystego języka oraz pielęgnować kulturę i tradycję polską⁸. Badania socjologiczne wskazują, iż Kościół rzymskokatolicki na tych terenach zawsze odgrywał, i bez wątpienia odgrywa nadal, istotną rolę w życiu wiernych, a zwłaszcza ludności polskiej⁹. Mimo zmian, jakie zaszły w tym czasie, Kościół katolicki obrządku łacińskiego, zdaniem badaczy, do dziś pozostaje w ogromnej większości przypadków jedynym miejscem, w którym Polacy mogą słyszeć język polski¹⁰.

Poczynając od połowy lat osiemdziesiątych, dla Kościoła łacińskiego na Białorusi rozpoczęła się prawdziwa odnowa. Ksiądz Tadeusz Wyszyński trafnie zaznaczył, że był to początek „rzeczywistej nadziei na odrodzenie się Kościoła katolickiego i funkcjonowanie w społeczeństwie”¹¹. Wtedy na całym terytorium ZSSR, poza Litwą i Łotwą, Kościół rzymskokatolicki nie

⁶ R. D z o n k o w s k i, *Kościół katolicki w ZSSR 1917-1939. Zarys historii*, Lublin 1997, s. 191-267; I. Г. Г а н ч а р у к, В. В. Г р ы г о р е в а, А. М. Ф і л а т о в а, Э. С. Я р м у с і к, *Рыма-католицкая царква на Беларусі*, w: *Рэлігія і Царква на Беларусі. Энцыклапедычны даведнік* (dalej cyt. РіЦБ), Мінск 2001, s. 282.

⁷ А. Н і е б о в і с з, *Kościół w niewoli. Kościół rzymskokatolicki na Białorusi i Ukrainie po II wojnie światowej*, Warszawa 1991, s. 13-43; t e n ż e, *Kościół odrodzony. Katolicyzm w państwie sowieckim 1944-1992*, [Gdańsk 1993], s. 79-105.

⁸ D z o n k o w s k i, *Od Kościoła polskiego do Kościoła Polaków*, s. 284, 289.

⁹ I. K a b z i ń s k a, *Fenomen odrodzenia. Jeszcze raz o Kościele rzymskokatolickim na Białorusi*, „Rocznik Wschodni” 1996, nr 3, s. 124.

¹⁰ D z o n k o w s k i, O. G o r b a n i u k, J. G o r b a n i u k, *Postawy katolików wobec zmian językowych*, s. 35.

¹¹ T. W y s z y ń s k i CM, *Kościół katolicki na Białorusi w latach przelomu. Odpowiedź na „Ankiety” (II. Synod Biskupów ds. Europy)*, „Teologia w Polsce” 23(2002), nr 68-69, s. 28.

posiadał żadnych struktur administracyjnych ponad parafiami i dekanatami. Na Białorusi liczył on zaledwie 96 parafii¹², gdzie pracowało 50 kapłanów katolickich¹³.

Do przełomowych wydarzeń tej epoki należy zaliczyć przyjęcie w Moskwie w 1988 r. przez M. Gorbaczowa sekretarza stanu kard. A. Casarolego, stojącego na czele delegacji Stolicy Apostolskiej, przybyłej na obchody 1000-lecia Chrztu Rusi. W czasie spotkania kardynał przekazał memorandum Jana Pawła II poruszające najważniejsze problemy Kościoła katolickiego i wiernych w ZSRR. W tym dokumencie poruszono m.in. kwestie możliwości mianowania biskupów, swobodę nauczania religii oraz legalizację Kościoła unickiego na Ukrainie. Drugim ważnym wydarzeniem było spotkanie papieża Jana Pawła II z przewodniczącym Rady Najwyższej ZSRR M. Gorbaczowem, które odbyło się w Rzymie 1 grudnia 1989 r. Wtedy zostały nawiązane między Watykanem i ZSRR kontakty dyplomatyczne, co miało doprowadzić do powstania oficjalnych przedstawicielstw obu stron¹⁴. Zmiany te były dobrym zwiastunem odrodzenia życia religijnego i odbudowy struktur kościelnych na terytorium ZSRR, w tym także na Białorusi.

Sytuacja religijna katolików w ciągu drugiej połowy lat osiemdziesiątych zmieniła się o tyle, że na terytorium Białorusi podwoiła się wówczas liczba czynnych dla kultu kościołów, w których na stałe pracowało 62 kapłanów¹⁵. Wyrazem postępujących zmian były też wizyty biskupów z Polski, którzy od połowy 1988 r. zaczęli systematycznie odwiedzać Białoruś¹⁶.

Prawdziwa odbudowa Kościoła na Białorusi rozpoczęła się od 1989 r., kiedy Stolica Apostolska mianowała pierwszego od czasów II wojny światowej biskupa katolickiego. Papież Jan Paweł II 25 lipca 1989 r. wyniósł do godności biskupa księdza Tadeusza Kondrusiewicza¹⁷ z Grodna, mianując

---

¹² R. D z w o n k o w s k i, *Instytucje życia religijnego Polaków w państwach powstałych po rozwiązaniu ZSRR*, „Studia Polonijne” 19(1998), s. 34.

¹³ H l e b o w i c z, *Kościół w niewoli*, s. 41-43; t e n ż e, *Kościół odrodzony*, s. 102-105.

¹⁴ *Za wschodnią granicą 1917-1993. O Polakach i Kościele w dawnym ZSRR z Romanem Dzwonkowskim SAC rozmawia Jan Pałysa SAC*, wyd. 2, Warszawa 1995, s. 347.

¹⁵ H l e b o w i c z, *Kościół w niewoli*, s. 45; t e n ż e, *Kościół odrodzony*, s. 108.

¹⁶ H l e b o w i c z, *Kościół w niewoli*, s. 48; t e n ż e, *Kościół odrodzony*, s. 111.

¹⁷ Tadeusz Kondrusiewicz ur. w 1946 r. we wsi Odelsk, koło Grodna. Przed wstąpieniem do seminarium duchownego w Kownie ukończył dwa kierunki – matematykę w Wyższym Instytucie w Grodnie i architekturę w Wyższym Instytucie w Leningradzie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1981 r. Początkowo pracował jako wikary w kościołach w Wilnie. Od 1988 r. był proboszczem kościoła franciszkańskiego i fary pojezuickiej w Grodnie. W 1989 r. został mianowany biskupem, a od 1991 r. arcybiskupem, administratorem apostolskim dla katolików

go jednocześnie administratorem apostolskim Mińska i całej Białorusi¹⁸. Uroczysty ingres nowego biskupa do kościołów w Grodnie i Mińsku miał miejsce 28 i 30 października 1989 r. Grodno wówczas było głównym ośrodkiem życia religijnego katolików na Białorusi. Na uroczystości byli obecni również delegat Jana Pawła II, arcybiskup Francesco Colasuonno, biskupi z Polski i Litwy oraz liczne duchowieństwo i wierni¹⁹.

Jednym z pierwszych kroków nowego biskupa było potwierdzenie dotychczasowych nominacji dwóch wikariuszy generalnych dla archidiecezji wileńskiej w granicach Białorusi, księży Michała Aronowicza i Stanisława Kuczyńskiego, oraz mianowanie wikariuszem generalnym dla diecezji pińskiej księdza Kazimierza Świątka²⁰.

Biskup Kondrusiewicz od początku pełnienia swojej posługi pasterskiej podjął się zorganizowania kurii biskupiej oraz własnego seminarium duchownego. Największym problemem był brak duchowieństwa. Dlatego jeszcze w 1989 r. bp Kondrusiewicz podpisał porozumienie z Prymasem Polski, kardynałem Józefem Glempem, na mocy którego kapłani z Polski mogli przyjeżdżać do pomocy na Białoruś²¹. Ostatecznie jednak dopiero postanowienie Komitetu ds. Religii przy Radzie Ministrów ZSRR z 9 stycznia 1990 r. pozwoliło na przyjazd 50. księży z Polski do pracy w katolickich parafiach Białorusi. W rzeczywistości jednak dzięki naciskom i wytrwałości wiernych udało się zameldować aż 60. księży polskich²². Tym samym kapłani z Polski od początku

---

obrazu łańcuchowego dla europejskiej części Rosji z siedzibą w Moskwie. H l e b o w i c z, *Kościół w niewoli*, s. 46-51.

¹⁸ *Kościół na Białorusi*, „L'Osservatore Romano” 1993, nr 12, s. 58; B. B ł o Ń s k i, *Przeszłość i teraźniejszość Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi*, w: *Polskie odrodzenie na Wschodzie. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej nt. „Polacy w procesie transformacji systemowej i ustrojowej krajów byłego Związku Radzieckiego” zorganizowanej w Siedlcach 16 listopada 1998 roku*, red. A. Bobryk, J. Jaroń, Siedlce 1999, s. 33; t e n ż e, *Odrodzenie życia religijnego w obwodzie brzeskim (dziesięć lat struktur diecezjalnych Kościoła na Białorusi)*, w: *Blisko, a tak daleko. Polacy w obwodzie brzeskim na Białorusi*, red. A. Bobryk, Warszawa 2004, s. 54-55; А. Ж л у т к а, Пункціры вялікага шляху. Спроба кароткага падсумавання гісторыі каталіцкага Касцёла на Беларусі, „Наша Вера” (14)2000, nr 4, s. 14.

¹⁹ H l e b o w i c z, *Kościół w niewoli*, s. 47; t e n ż e, *Kościół odrodzony*, s. 109.

²⁰ Тамże; B ł o Ń s k i, *Przeszłość i teraźniejszość Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi*, s. 33.

²¹ N. P i a t r o w i c z, *Katolicyzm na Białorusi. Polski czy już białoruski?*, „Więź” 1997, nr 9, s. 87; B ł o Ń s k i, *Przeszłość i teraźniejszość Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi*, s. 34.

²² Л. Л ы ч, У. Н а в і ц к і, *Гісторыя культуры Беларусі*, Мінск 1997, s. 483; Канфесія на Беларусі (канец XVIII-XX ст.), рэд. У. І. Навіцкі, Мінск 1998, s. 329.

aktywnie włączyli się w proces odbudowy Kościoła katolickiego i życia religijnego na Białorusi. W 1990 r. staraniem księdza biskupa przy pobernardyńskim klasztorze w Grodnie zostało również otwarte pierwsze po 52-letniej przerwie rzymskokatolickie seminarium duchowne na Białorusi²³.

Taki stan rzeczy trwał do 1991 r., gdy papież Jan Paweł II w dniu 13 kwietnia podjął decyzję o przeprowadzeniu reorganizacji struktury diecezjalnej Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi. Wówczas została utworzona diecezja w Grodnie, a jej ordynariuszem mianowano księdza Aleksandra Kaszkiewicza²⁴, proboszcza kościoła Świętego Ducha w Wilnie. Pod względem terytorialnym obejmowała ona całe terytorium obwodu grodzieńskiego²⁵. Diecezja mińska i część arcybiskupstwa mohylewskiego (w granicach Białorusi) zostały połączone unią personalną jako archidiecezja mińsko-mohylewska. Metropolitą mińsko-mohylewskim został mianowany ks. Kazimierz Świątek²⁶, dotychczasowy wikariusz generalny diecezji pińskiej i proboszcz tam-

---

²³ Гродзенская вышэйшая духоўная семінарыя, PiЦБ, s. 77; В. В. С е р д ю к, Римо-католики Беларуси 1991-2001, w: Посткоммунистическая Беларусь в процессе религиозных трансформации. Сборник статей, ред. А. В. Данилов, Минск 2002, s. 28.

²⁴ Aleksander Kaszkiewicz ur. 23 września 1949 we wsi Podgajdzie, w parafii Ejszyszki. Ukończył seminarium duchowne w Kownie i 30 maja 1976 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W latach 1976-1981 był wikariuszem w Poniewieżu, a później proboszczem parafii p.w. Świętego Ducha w Wilnie. Od 1991 r. jest biskupem diecezji grodzieńskiej. 14 czerwca 2006 r. został wybrany przewodniczącym Konferencji Biskupów Katolickich na Białorusi. Stoi na czele Rady ds. młodzieży i Rady ds. wychowania katolickiego. В ł о н с к и, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 55; *Jego Eksceleńcja Aleksander Kaszkiewicz*//www.catholic.by/port/pl/conference/kashkevich.htm

²⁵ Гродзенская рымска-католицкая епархія, PiЦБ, s. 79.

²⁶ Kazimierz Świątek ur. 21 października 1914 w Valdze (Estonia) w polskiej rodzinie. Do kapłaństwa przygotowywał się w seminarium duchownym w Pińsku i w tamtejszej katedrze przyjął święcenia kapłańskie 8 kwietnia 1939 r. Pracował w parafii Prużany do kwietnia 1941 r., gdy został aresztowany przez NKWD i zamknięty w „celi śmierci” więzienia w Brześciu. Udało mu się po dwóch miesiącach wydostać z więzienia i na początku wojny niemiecko-radzieckiej powrócić do swojej parafii w Prużanach. W grudniu 1944 r. jednak ponownie został aresztowany i skazany na 10 lat łagrów. Spędził 2 lata na Syberii i 7 w Workucie. Po zwolnieniu w 1954 r. powrócił do Pińska, gdzie do 1989 r. pracował jako proboszcz parafii katedralnej. Biskup Kondrusiewicz mianował go wikariuszem generalnym diecezji pińskiej. Od kwietnia 1991 r. jest arcybiskupem Mińska i Mohylewa i administratorem apostolskim Pińska. W 1994 r. papież Jan Paweł II podniósł arcybiskupa do godności kardynalskiej. Był pierwszym przewodniczącym Konferencji Biskupów Katolickich na Białorusi. *Kard. Kazimierz Świątek*, „L’Osservatore Romano” 1995, nr 1, s. 56; *Słowo Biskupów Diecezji Grodzieńskiej na Jubileusz 60-lecia kapłaństwa J. Em. Ks. Kardynała Kazimierza Świątka*, „Каталіцкія Навіны” 1999, nr 3, s. 5; *Świątek Kazimir*, w: *Kto jest kim w Białorusi*, Białystok 2000, s. 262; В ł о н с к и, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 55; *Rzymskokatolicka diecezja witebska (Białoruś). V rocznica powstania diecezji (13 X 1999 – 13 X 2004)*. Schematyzm diecezjalny, Witebsk 2004, s. 11.

tejszej katedry. Równocześnie powierzono mu funkcję tymczasowego administratora apostolskiego diecezji pińskiej²⁷. Wówczas terytorium tych diecezji zostało dopasowane do granic administracyjnych i państwowych Białorusi.

W momencie objęcia rządów przez arcybiskupa Świątka metropolia mińsko-mohylewska liczyła 150 kościołów (kolejnych 87 było w odbudowie, a 9 w budowie), 2 biskupów, 130 księży, z czego 68 z Polski, 55 kleryków w seminarium w Grodnie oraz ok. 1,5 miliona²⁸ wiernych²⁹.

Ważnym wydarzeniem dla Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi było nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Stolicą Apostolską a Republiką Białoruś. 11 listopada 1992 r. w Mińsku został podpisany dokument przewidujący otwarcie ambasady białoruskiej przy Watykanie oraz Nuncjatury Apostolskiej w Mińsku. Nuncjatura w Mińsku została kanonicznie powołana bullą papieską *Quantam tandem*. Pierwszym nuncjuszem na Białorusi został arcybiskup Gabriele Montalvo, Kolumbijczyk, dotychczasowy pronuncjusz w Jugosławii, mianowany przez Jana Pawła II 18 kwietnia 1993 r. Swoje listy uwierzytelniające złożył on na ręce przewodniczącego parlamentu i prezydenta RB 12 maja w Mińsku³⁰. Kolejnymi nuncjuszami w Mińsku byli: od 18 maja 1994 r. arcybiskup Augustino Marchetto, z pochodzenia Włoch; od 15 kwietnia 1996 r. – arcybiskup Dominik Hruszowski, Słowak; a od 22 października

²⁷ Dotychczasowy biskup miński T. Kondrusiewicz został mianowany arcybiskupem, administratorem apostolskim dla Kościoła rzymskokatolickiego w europejskiej części Rosji. *Kościół na Białorusi*, „L'Osservatore Romano” 1993, nr 12, s. 58; Ж л у т к а, Пункціры вялікага шляху, s. 14; Канфесіі на Беларусі, s. 328; Мінска-Магілёўская рымска-каталіцкая архіепархія-мітраполія, РІЦБ, s. 205; В ł o ó s k i, *Przeszłość i teraźniejszość Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi*, s. 33-34.

²⁸ Co do dokładnej liczby wiernych istnieją ciągle wątpliwości. Jedni szacują ją nawet na ponad 2 miliony osób, natomiast inni podają liczbę 500 tys. katolików. Na ten temat zob.: J. T u r o n e k, *Katolicyzm na Białorusi – skala problemu*, w: *Belarus, Lithuania, Poland, Ukraine. The Foundations of historical and cultural traditions in east central Europe. International Conference Rome, 28 April – 6 May 1990*, Lublin–Rome 1994, s. 297-303; J. M i r s k i, *Kościół katolicki na Białorusi – przełom*, „Zeszyty Historyczne” 1991, z. 97, s. 178-179; S. P o l s k i j, *Katolicy w Republice Białoruś*, „Pogranicze” (Białystok) 1993, t. 3, s. 42-44; D z w o n k o w s k i, *Problem liczebności Polaków i katolików obrządku łacińskiego na Białorusi i Ukrainie*, s. 138-151. Bardziej wiarygodniejszą liczbę wyznawców Kościoła katolickiego na Białorusi przedstawiają już statystyki kościelne na rok 1998. Wówczas oszacowano, że katolików jest 1.070 tys. osób, co stanowiło 10,45% mieszkańców Republiki Białoruś. Zob. О. Д о б р о е р, *Католицька Церква в Україні 2001-й рік. Статистика, аналізи, коментарі*, Київ 2001, s. 27.

²⁹ Abp Kazimierz Świątek Metropolita mińsko-mohylewski, *Wszyscy tworzymy wspólnotę wiary*, „L'Osservatore Romano” 1992, nr 1, s. 28.

³⁰ *Kościół na Białorusi*, „L'Osservatore Romano” 1993, nr 12, s. 58.

2001 r. funkcję tę pełnił arcybiskup Ivan Jurkovicz ze Słowenii³¹. Obecnie od 2004 r. nuncjuszem apostolskim na Białorusi jest arcybiskup Martin Vidovič z Chorwacji³².

O odrodzeniu życia religijnego katolików na Białorusi świadczy również fakt, że już 2 lipca 1992 r. zorganizowano pierwszą legalną pielgrzymkę do kościoła w Budślawiu, gdzie znajduje się cudowny obraz Matki Bożej Budślawskiej. 7 czerwca 1995 r. papież Jan Paweł II wydał dekret o koronacji tego obrazu. Poza tym papieskimi koronami zostały ukoronowane obrazy Matki Bożej w Brześciu i Łahiszynie³³. Wymownym symbolem odnowy Kościoła w byłych republikach ZSRR stało się uroczyste zawierzenie go Matce Bożej, którego w 1995 r. w sanktuarium fatimskim dokonali biskupi z Białorusi, Ukrainy, Kazachstanu i Azji Środkowej³⁴.

Szczególną uwagę dla Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi przywiązywał papież Jan Paweł II. Wyrazem tego było nadanie księdzu arcybiskupowi K. Świątkowi godności kardynalskiej 26 listopada 1994 r. Podczas spotkania Jan Paweł II „z wielką radością i wzruszeniem” powitał nowo mianowanego kardynała oraz serdecznie pozdrowił „umiłowany” Kościół na Białorusi. Zaznaczył również, że Kościół ten, który w ostatnich dziesięcioleciach był prześladowany przez reżim komunistyczny, jest mu „bardzo bliski”, a księdza kardynała zaliczył do „niezlomnych obrońców wiary chrześcijańskiej”³⁵.

Ksiądz kardynał K. Świątek od początku swoich rządów poświęcał szczególną uwagę reorganizacji i umocnieniu struktur Kościoła na Białorusi, odbudowy kościołów i formacji przyszłego duchowieństwa. 15 sierpnia 1996 r. wydał Dekret o zwołaniu Synodu archidiecezji mińsko-mohylewskiej i diecezji pińskiej. Hasłem Synodu, którego patronem został św. Michał Archanioł, stały się słowa św. Pawła Apostoła: „Odnówić wszystko w Chrystusie” (Ef 1, 10) z dodatkiem: „w Kościele i w całej społeczności Białorusi”. Głównym

---

³¹ Ж л у т к а, Пункціры вялікага шляху, s. 14-17; В ł о Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 57; *Nuncjatura Apostolska na Białorusi*//www.catholic.by/port/pl/nunciature/; Апостальская Нунцыятура ў Рэспубліцы Беларусь//www.nunciature.catholic.by/by/index.htm

³² *Rzymskokatolicka diecezja witebska (Białoruś)*, s. 10.

³³ У. З а в а л ь н ю к, Будслаўскі касцёл – святыня Беларусі, Мінск 1997, s. 66-69; Канфесіі на Беларусі, s. 331; С е р д ю к, Римо-католики Беларусі, s. 27; В ł о Ń s k i, *Przeszłość i teraźniejszość Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi*, s. 39; t e Ń z e, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 61.

³⁴ К а б з і Ń s k а, *Fenomen odrodzenia*, s. 124; В ł о Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 62.

³⁵ *List Ojca Świętego do kard. Kazimierza Świątko*, „L’Osservatore Romano” 1995, nr 1, s. 52.

celem Synodu było: „poznać faktyczny stan bogactwa wiary, jej zagrożenia i wynikające stąd wyzwania; wyznaczyć działania służące pełniejszemu ukształtowaniu postaw chrześcijańskich Ludu Bożego [...]; planować działalność pastoralną; szukać form nowej ewangelizacji; określić praktyki kontaktów między diecezjami naszego państwa i całego Kościoła katolickiego; wypracować praktyki kontaktów z innymi wyznaniem chrześcijańskimi, wspólnotami religijnymi oraz społecznością świecką”³⁶.

Uroczysta inauguracja Synodu miała miejsce 29 września 1996 r. w archikatedrze mińskiej pod przewodnictwem ks. kard. K. Świątka. Wśród zaproszonych gości byli m.in.: nuncjusz apostolski abp D. Hruszowski, metropolita miński i słucki Filaret, ordynariusz diecezji grodzieńskiej bp A. Kaszkiewicz oraz wizytator apostolski Kościoła greckokatolickiego ks. Sergiusz Gajek³⁷. Uroczyste zakończenie prac Synodu odbyło się 30 września 2000 r., po czterech latach usilnej pracy, kiedy ksiądz kardynał oraz biskup witebski dokonali promulgacji wszystkich uchwał synodalnych. Owocem prac synodalnych są *Statuty Synodu Archidiecezji Mińsko-Mohylewskiej, diecezji Pińskiej i Witebskiej*³⁸. Uchwały synodu weszły w życie z dniem 6 stycznia 2001 r.³⁹

Z okazji dwudziestolecia pontyfikatu Jana Pawła II, z inicjatywy hierarchów Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi, została zorganizowana pierwsza w historii pielgrzymka duchowieństwa i wiernych z Białorusi. Do Rzymu przybyło ponad 800 pielgrzymów z trzech diecezji białoruskich, pod przewodnictwem kardynała Kazimierza Świątka. 17 października 1998 r. odbyła się audiencja papieska dla pielgrzymów z Białorusi. Ten fakt, jak podkreślił kardynał, był „widzialnym i wymownym znakiem odradzającego się Kościoła na Białorusi”⁴⁰. W swoim przemówieniu do pielgrzymów z Białorusi Jan Paweł II, oddając hołd tym wszystkim, „którzy w tych nieludzkich warunkach zachowali swoją godność, dając niejednokrotnie heroiczne świadectwo miłości Boga i Kościoła”, wyznaczył drogę ku przyszłości. Stwierdził,

³⁶ Kazimierz Kardynał Świątek Arcybiskup Metropolita mińsko-mohylewski Administrator Apostolski diecezji pińskiej, *Dekret o zwołaniu Synodu Archidiecezji Mińsko-Mohylewskiej i Diecezji Pińskiej z dnia 15 sierpnia 1996 r.*, „Piński Przegląd Diecezjalny” (dalej cyt.: PPD) 2(1998), s. 8; ks. S. P a w l i n a, *Wprowadzenie*, w: *Statuty Synodu Archidiecezji Mińsko-Mohylewskiej, Diecezji Pińskiej i Witebskiej*, [Mińsk 2000], s. 351-353.

³⁷ PPD 2(1998), s. 24-28; P a w l i n a, *Wprowadzenie*, s. 355.

³⁸ *Statuty Synodu Archidiecezji Mińsko-Mohylewskiej, Diecezji Pińskiej i Witebskiej*, s. 349-350. 369; Ж л у т к а, Пункціры вялікага шляху, s. 17.

³⁹ B ł o Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 58.

⁴⁰ *Przemówienie kard. Kazimierza Świątka*, „L'Osservatore Romano” 1998, nr 12, s. 25; B ł o Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 62.

że „wolności nie można tylko posiadać, ale trzeba ją stale zdobywać, tworzyć”. Zwracając się do pielgrzymów z Białorusi, wskazał Chrystusa, jako prawdziwy fundament, na którym trzeba „budować przyszłość waszych rodzin i waszego państwa”⁴¹.

W latach 1998-1999 Stolica Apostolska mianowała nowych biskupów pomocniczych dla archidiecezji mińsko-mohylewskiej oraz diecezji grodzieńskiej i pińskiej, a także erygowała nową diecezję witebską. 29 września 1998 r. w katedrze w Grodnie został konsekrowany na biskupa pomocniczego ks. dr Antoni Dziemianko⁴². Biskupem pomocniczym dla diecezji pińskiej został 24 czerwca 1999 r. o. Kazimierz Wielkosielec⁴³, dominikanin, proboszcz parafii w Baranowiczach⁴⁴.

Kolejni biskupi dla Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi zostali mianowani bullą z 13 października 1999 r. Biskupem pomocniczym dla archidiecezji mińsko-mohylewskiej został ks. Cyryl Klimowicz⁴⁵, dotychczasowy pro-

---

⁴¹ *Audycja papieska dla pielgrzymów z Białorusi: Wolność trzeba stale zdobywać i tworzyć*, „L'Osservatore Romano” 1998, nr 12, s. 24-25.

⁴² Antoni Dziemianko ur. w 1960 r. we wsi Zabrodzie. Świecenia kapłańskie otrzymał potajemnie w 1980 r. z rąk biskupa wileńskiego Wincentego Sładkiewičiusa. Początkowo pracował jako zakrystianin i organista, odbył służbę wojskową. Dopiero w 1985 r. otrzymał od władz pozwolenie na pracę duszpasterską i do 1998 r. był proboszczem w Nowogródku. Od 1998 r. został mianowany biskupem pomocniczym diecezji grodzieńskiej. Był także wikariuszem generalnym diecezji oraz rektorem seminarium. Od końca 2004 r. był sufraganem archidiecezji mińsko-mohylewskiej, a od czerwca 2006 r. został mianowany jej administratorem apostolskim. B ł o Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 56; *Jego Ekscelencja biskup Antoni Dziemianko* // www.catholic.by/port/pl/conference/dziamianka.htm

⁴³ Kazimierz Wielkosielec ur. w 1945 r. we wsi Starawola rejonu prużańskiego. W 1981 r. wstąpił do seminarium duchownego w Rydze i w czasie studiów złożył już pierwsze śluby w zakonie ojców dominikanów. Świecenia kapłańskie otrzymał w 1984 r., po czym pracował w parafii Iszkoldzi i okolicznych miejscowościach. W 1992 r. objął urząd wikariusza generalnego diecezji pińskiej, jednocześnie wykonując obowiązki dziekana i proboszcza w Baranowiczach. W 1999 r. prekonizowany biskupem. B ł o Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 56; *Jego Ekscelencja Kazimierz Wielkosielec OP* // www.catholic.by/port/pl/conference/velikaselec.htm

⁴⁴ B ł o Ń s k i, *Przeszłość i terażniejszość Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi*, s. 35-36; Ж л у т к а, *Пункціры вялікага шляху*, s. 16.

⁴⁵ Cyryl Klimowicz ur. w 1952 r. w mieście Amangeldy w Kazachstanie. Po przyjeździe do Polski wstąpił do seminarium duchownego w Olsztynie. Świecenie kapłańskie otrzymał w 1980 r. i przez kilka lat pracował na terenie archidiecezji warmińskiej. W 1990 r. wyjechał na Białoruś do pracy duszpasterskiej. B ł o Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 56-57. 17 kwietnia 2003 r. papież Jan Paweł II mianował biskupa Klimowicza ordynariuszem diecezji św. Józefa w Irkucku. W tej sytuacji kard. Świątek dekretem z 10 maja 2003 r. czasowo powierzył pełnienie obowiązków proboszcza archikatedry w Mińsku księdzu Antoniemu Klimantowiczowi. *Новае прызначэнне Апостальскай Сталіцы, „Каталіцкія Навіны” 2003, nr 5, s. 16.*

boszcz i dziekan w Głubokim. Uroczysta konsekracja biskupia odbyła się 4 grudnia 1999 r. w katedrze w Mińsku pod przewodnictwem kardynała. Wówczas również na mocy postanowienia Stolicy Apostolskiej *Ad aptius consulendum* została utworzona diecezja witebska, która mieści się w granicach administracyjnych obwodu witebskiego. Pierwszym ordynariuszem nowej diecezji został ksiądz Władysław Blin⁴⁶, proboszcz parafii katedralnej i dziekan w Mohylewie. Sakrę biskupią ksiądz Blin otrzymał z rąk metropolity kardynała Świąłka 20 listopada 1999 r. w kościele świętej Barbary w Witebsku⁴⁷.

Decyzją księdza kardynała na początku 1999 r. została powołana także Konferencja Katolickich Biskupów Białorusi. Na pierwszym posiedzeniu Konferencji w dniu 11 lutego 1999 r. przewodniczącym został wybrany kardynał Kazimierz Świątek, a sekretarzem biskup A. Dziemianko⁴⁸.

Wyrazem odradzania się Kościoła katolickiego na Białorusi było także powstanie nowego seminarium duchownego. Dekretem z 21 lipca 2001 r. ksiądz kardynał powołał wyższe seminarium duchowne p.w. św. Tomasza z Akwinu w Pińsku, dla archidiecezji mińsko-mohylewskiej oraz diecezji pińskiej i witebskiej⁴⁹. Uroczyste otwarcie roku akademickiego odbyło się 12 września 2001 r. w Pińsku. W tej uroczystości oprócz episkopatu Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi, duchowieństwa i wiernych brali udział: nuncjusz apostolski na Białorusi abp D. Hruszowski, abp T. Kondrusiewicz z Moskwy, archimandryta Jan Sergiusz Gajek, wizytator Kongregacji Kościołów Wschodnich dla katolików obrządku bizantyjskiego na Białorusi, przedstawiciele Białoruskiej Cerkwi Prawosławnej oraz przedstawiciele władz państwowych. W pierwszym roku akademickim w seminarium rozpoczęło naukę 14 kleryków⁵⁰.

---

⁴⁶ Władysław Blin ur. w 1954 r. w Świdwinie (diecezja koszalińsko-kołobrzeska), święcenia kapłańskie otrzymał w 1980 r. we Włocławku. Początkowo pracował jako wikariusz w parafiach diecezji włocławskiej, studiował na KUL-u i ATK w Warszawie, gdzie w 1998 r. zdobył stopień doktora nauk teologicznych. Od 1989 r. był proboszczem archikatedry w Mohylewie w archidiecezji mińsko-mohylewskiej. W 1999 r. został mianowany biskupem nowo utworzonej diecezji witebskiej. B ł o Ń s k i, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 56; *Rzymskokatolicka diecezja witebska (Białoruś)*, s. 12.

⁴⁷ Ж л у т к а, Пункціры вялікага шляху, s. 15-16; Новыя біскупы Беларусі, „Каталіцкія Навіны” 2000, nr 1-2, s. 14; *Rzymskokatolicka diecezja witebska (Białoruś)*, s. 13.

⁴⁸ Створана Канферэнцыя Каталіцкіх Біскупаў Беларусі, „Каталіцкія Навіны” 1999, nr 3, s. 1.

⁴⁹ „Каталіцкія Навіны” 2003, Спецыяльны выпуск прысвечаны адкрыццю Міждзяццэзіяльнай вышэйшай духоўнай семінарыі ў Пінску 12 верасня 2001 г., s. 4.

⁵⁰ Тамże, s. 6-15.

Stale postępujący proces odradzania się Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego na Białorusi najwyraźniej uwidacznia się w ciągłym zwiększeniu się liczby organizacji religijnych, powstaniu nowych parafii i kościołów, a także poprzez wzrost liczby ludzi wierzących i osób przyznających się do religii. Katolicy obecnie są drugą pod względem wielkości konfesją na Białorusi. Do Kościoła rzymskokatolickiego zalicza siebie ponad 10% (według innych danych 15-20%⁵¹) mieszkańców Białorusi deklarujących się jako osoby wierzące⁵².

Tabela 1. przedstawia w pięcioletnim przekroju stan liczbowy i dynamikę rozwoju rzymskokatolickich wspólnot religijnych oficjalnie działających na terytorium współczesnej Białorusi w latach 1988-2003.

Tab. 1. Wzrost liczby wspólnot religijnych Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi w latach 1988-2003

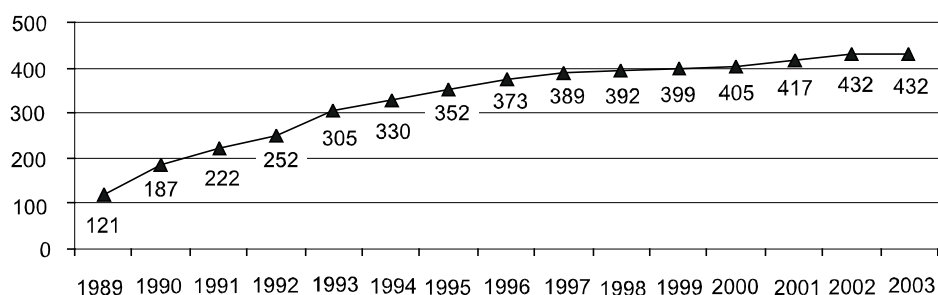
1988	1993	Wzrost liczby wspólnot za 5 lat (1988-1993)	1998	Wzrost liczby wspólnot za 5 lat (1993-1998)	2003	Wzrost liczby wspólnot za 5 lat (1998-2003)
104	305	+201	392	+87	432	+40

Źródło: Л. Е. З е м л я к о в, Религиозные процессы в Беларуси. Проблемы государственно-правового регулирования, Минск 2001, s. 192 n.; A. V a s h k e v i c h, *The Relationship of Church and State in Belarus: Legal Regulation and Practice*, „Brigham Young University Law Review” 681(2003), s. 709-711; D z w o n k o w s k i, *Instytucje życia religijnego Polaków*, s. 37; *Weissrussland: Probleme bei der Neuregistrierung*, „Glaube in der 2. Welt” 2003, nr 9, s. 11; W. K l i m e n k o, *Tendencje rozwojowe organizacji religijnych na Białorusi po okresie przemian*, „Nomos” 7/8(1994), s. 273-275.

⁵¹ Między innymi dane te podaje Komitet ds. Religii i Narodowości przy Radzie Ministrów RB. Por. A. V. D a n i l o v, *Die Religion und das Religionsrecht in Belarus*, [Minsk 2003], mps (w posiadaniu autora), s. 4; D z w o n k o w s k i, *Od Kościoła polskiego do Kościoła Polaków*, s. 281 (przyp. 5); U. S. Department of State Annual Report on International Religious Freedom for 2002: Belarus. Released by the Bureau for Democracy, Human Rights and Labor, Washington DC, October 7, 2002, s. 46 // www.minsk.usembassy.gov/bel/home/html. Niektórzy również określają liczbę katolików na 14%. Por. *Weissrussland. Neues Religionsgesetz*, „Glaube in der 2. Welt” 30(2002), nr 11, s. 11.

⁵² Основные закономерности в религиозном сознании населения Республики Беларусь в нынешних условиях, Минск 1995, s. 7; A. В. Д а н и л о в, В. А. М а р т и н о в и ч, Особенности конфессиональной структуры Республики Беларусь, w: *Посткоммунистическая Беларусь*, s. 6.

Analizując tabelę 1 należy stwierdzić, że liczba wspólnot parafialnych Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego na Białorusi, poczynając od końca lat osiemdziesiątych nieustannie rośnie. W wspomnianym okresie wzrosła ona o 4,1 razy. Największy rozwój wspólnot Kościoła rzymskokatolickiego przypadł na pierwszą połowę lat dziewięćdziesiątych. Wówczas stan posiadania Kościoła zwiększył się prawie trzykrotnie. W późniejszym okresie był on już mniej znaczący. Mimo to, poczynając od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych zachowuje on stałą, choć niewielki, wzrost nowych placówek parafialnych. W dokładnych liczbach prezentuje to wykres 1.

Źródła: Д а н и л о в, *Die Religion und das Religionsrecht in Belarus*, s. 4-8; Д а н и л о в, М а р т и н о в и ч, *Особенности конфессиональной структуры*, s. 10; V a s h k e v i c h, *The Relationship of Church and State in Belarus*, s. 709-711; З е м л я к о в, *Религиозные процессы в Беларуси*, s. 192-197.

Wykres 1. Dynamika wzrostu oficjalnie zarejestrowanych wspólnot rzymskokatolickich w Republice Białoruś w latach 1989-2003

Według danych Komitetu ds. Religii i Narodowości przy Radzie Ministrów Republiki Białoruś na 1 stycznia 2003 r. Kościół rzymskokatolicki liczył 432 wspólnoty. Obecnie katolicy obrządku łacińskiego na Białorusi skupiają się w czterech diecezjach⁵³. Według stanu na rok 2002 funkcjonowały w nim

⁵³ Archidiecezja mińsko-mohylewska (stan na 2000 r.) liczyła 87 parafii, skupionych w 6 dekanatach, 58 księży oraz ponad 200 tys. wiernych (ok. 4,4% mieszkańców); diecezja pińska – 60 parafii w 5 dekanatach, 33 kapłanów i ok. 50 tys. katolików (1,6%); diecezja witebska posiada 94 parafie (9 dekanatów), 69 księży oraz 140 tys. katolików (ok. 10% ludności); diecezja grodzieńska – 16 dekanatów, 165 wspólnot, 159 kapłanów i ponad 650 tys. wiernych (ponad 60% ludności). Por. *Kościół rzymskokatolicki na Białorusi* //www.catholic.by; *Rzymskokatolicka diecezja witebska (Białoruś)*, s. 13.

342 kościoły, a 36 było w stanie budowy⁵⁴. W ciągu lat dziewięćdziesiątych Kościołowi rzymskokatolickiemu państwo zwróciło 291 budynków sakralnych⁵⁵. Na początku XXI wieku przy kościołach działało ok. 300 szkółek niedzielnych. Na przełomie 2001/2002 r. na Białorusi pracowało 274 kapłanów, z których 156 to cudzoziemcy (150 z Polski⁵⁶). Zdecydowana większość katolików (ok. 90%) identyfikuje się z narodowością polską. Obecnie nabożeństwa odprawiane są w większości kościołów w języku polskim i białoruskim⁵⁷. O ile na terenie zachodniej Białorusi zazwyczaj używany jest w kościele język polski, o tyle w parafiach wschodnich i centralnych stosowano zwykle dwa lub trzy języki: białoruski, polski i rosyjski⁵⁸. Proces wprowadzenia języka białoruskiego do liturgii był podyktowany wymaganiami czasu i wyrazem uniwersalnej misji Kościoła, który jest otwarty na każdą narodowość. Został on zainicjowany jeszcze w latach dziewięćdziesiątych przez duszpasterzy z Polski i od początku wzbudzał duży niepokój wśród wiernych⁵⁹. O ile starsze pokolenie – jak wykazały ostatnie badania – zdecydowanie opowiada się za językiem polskim w kościele, o tyle już wśród młodych ten odsetek jest znacznie niższy. Ogólnie jednak 66% ankietowanych preferuje uczestniczyć w mszy św. odprawianej w języku polskim⁶⁰.

---

⁵⁴ В. Ф. Х у л а п, Традиционные религиозные объединения на территории Республики Беларусь, w: Посткоммунистическая Беларусь, s. 21; D a n i l o v, *Die Religion und das Religionsrecht in Belarus*, s. 6, 25.

⁵⁵ Д. В. М е д в е д е в а, Правовое регулирование религиозной деятельности в Республике Беларусь в постсоветский период, w: Посткоммунистическая Беларусь, s. 101.

⁵⁶ Polska od początku starała się na różne sposoby pomagać w odrodzeniu się Kościoła katolickiego na Białorusi. Według danych na 1998 rok wśród 217 księży, obsługujących 392 parafii, z Polski było aż 140. W tym w obwodzie brzeskim – 16, witebskim – 24, homelskim – 7, grodzieńskim – 69, mohylewskim – 21, mińskim – 3. Dla porównania w tym czasie z Litwy pracowało tylko 5 kapłanów, z Łotwy – 1 i Niemiec – 1; Л. У л а д ы к о ў с к а я - К а н а п л я н і к, Роля каталіцтва ў беларуска-польскім узаемадзеянні на сучасным этапе, „Кантакты і Дыялогі” 1999, nr 6, s. 11. Widać tu wyraźnie, że większość polskiego duchowieństwa pracuje w zachodniej części Białorusi, gdzie jest największy odsetek ludności polskiej.

⁵⁷ Х у л а п, Традиционные религиозные объединения на территории Республики Беларусь, s. 21; С е р д ю к, Римо-католики Беларуси, s. 27; D a n i l o v, *Die Religion und das Religionsrecht in Belarus*, s. 6-7.

⁵⁸ D z w o n k o w s k i, *Instytucje życia religijnego Polaków*, s. 37.

⁵⁹ D z w o n k o w s k i, *Od Kościoła polskiego do Kościoła Polaków*, s. 290-291; D z w o n k o w s k i, O. G o r b a n i u k, J. G o r b a n i u k, *Postawy katolików wobec zmian językowych*, s. 6-7.

⁶⁰ D z w o n k o w s k i, O. G o r b a n i u k, J. G o r b a n i u k, *Postawy katolików wobec zmian językowych*, s. 31.

Nieco inne dane przedstawiają statystyki kościelne. Według stanu na 31 grudnia 2001 r. Kościół łaciński na Białorusi liczył 400 parafii, 360 kapłanów, w tym 160 miejscowych, 160 zakonników (w większości cudzoziemców), 350 zakonnice (140 miejscowych), 150 kleryków oraz 1200 tysięcy wiernych⁶¹.

Od końca lat osiemdziesiątych na terenie Białorusi swoją działalność podjęły również różne wspólnoty zakonne. Wśród pierwszych, którzy przybyli na Białoruś i zaistnieli formalnie, byli salezjanie (obecnie najlepiej zorganizowani i najliczniejsi)⁶², dominikanie, jezuici i franciszkanie. Odnowiły swą działalność także żeńskie zgromadzenia zakonne. Wyróżnić tu trzeba nazaretanki, niepokalanki, szarytki i karmelitanki⁶³.

Obecnie Kościół katolicki obrządku łacińskiego na Białorusi ma dwa wyższe seminaria duchowne: w Grodnie (od 1990 r.) i Pińsku (od 2001 r.). Do 2003 r. seminarium w Grodnie przygotowało ponad 70 neoprezbiterów⁶⁴. Dla osób świeckich w college'ach w Grodnie (od 1990 r.) i Baranowiczach (od 1992 r.) organizowane są kursy katechetyczne. Wykładowcami w tych placówkach w większości są kapłani z Polski⁶⁵. O ile w Grodnie są to głównie nauczyciele akademicy z Instytutu Wyższej Kultury Społecznej w Suwałkach, o tyle w Baranowiczach prowadzą tę instytucję księża werbiści⁶⁶.

Niemalże od dziesięciu lat państwowe radio na Białorusi co niedzielę prowadzi transmisję mszy św. z kościoła św. Szymona i św. Heleny w Mińsku. Kościół rzymskokatolicki prowadzi również szeroką działalność wydawniczą⁶⁷. Od 5 lipca 1992 r. funkcjonuje specjalna komisja metropolitalna, która zajmuje się tłumaczeniem tekstów liturgicznych, dokumentów Kościoła i li-

⁶¹ Статыстычныя дадзеныя, што датычаць партыкулярнага Касцёла на Беларусі, „Каталіцкія Навіны” 2003, нр 2, s. 4.

⁶² Ks. W. Żurек, *Możliwości i formy duszpasterzowania salezjanów w republikach sowieckich*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 86(2006) [w druku].

⁶³ Ріа т р о в і с з, *Katolicyzm na Białorusi*, s. 86-87; С е р д ю к, Римо-католики Беларусі, s. 29-30.

⁶⁴ „Каталіцкія Навіны” 2003, Спецыяльны выпуск, s. 7; Ж л у т к а, Пункціры вялікага шляху, s. 14.

⁶⁵ Х у л а п, Традиционные религиозные объединения на территории Республики Беларусь, s. 23; С е р д ю к, Римо-католики Беларусі, s. 28; D a n i l o v, *Die Religion und das Religionsrecht in Belarus*, s. 12.

⁶⁶ D z w o n k o w s k i, *Instytucje życia religijnego Polaków*, s. 42.

⁶⁷ Х у л а п, Традиционные религиозные объединения на территории Республики Беларусь, s. 23.

teratury religijnej na język białoruski⁶⁸. Dzięki jej staraniom przygotowano tłumaczenie na ten język *Missale Romanum. Editio typica III*⁶⁹.

W archidiecezji i diecezjach rzymskokatolickich na Białorusi wznowiono także wydawanie prasy katolickiej. Obecnie ukazują się miesięcznik „Ave Maria”, „Katalickija Nawiny”, kwartalnik „Nasza Wiera”, „Maleńki Rycar Bezzagannaj”, „Misericordia” (Caritas – Białoruś), czasopismo Towarzystwa Chrystusowego „Miłujcie się”, „Dyjałog” (Baranowicze), gazeta „Słowa Życia” (Grodno) i inne⁷⁰.

Kościół rzymskokatolicki prowadzi również bardzo aktywnie działalność charytatywną i społeczną. Największą rolę pełni katolicka organizacja „Caritas”, która od 1996 r. jest oficjalnie zarejestrowana przez państwo pod nazwą „Caritas na Białorusi”. Realizuje ona wiele ważnych projektów, m.in. „Dziecko”, „Ferie zimowe” i „Niedziela miłosierdzia”. Dzięki wsparciu „Caritas” z Europy Zachodniej organizowane są letnie wyjazdy dzieci z rejonów dotkniętych skażeniem radioaktywnym do Polski, Niemiec, Austrii, Hiszpanii i Irlandii⁷¹.

Podsumowując niniejsze opracowanie należy stwierdzić, że Kościół rzymskokatolicki na Białorusi w interesującym nas okresie przeżył prawdziwy „renesans religijny”. Z jednej strony zawdzięczać to należy zmianom politycznym i upadkowi totalitarnego systemu komunistycznego, z drugiej natomiast w znacznej mierze religijności wiernych, którzy przetrwali trudne czasy prześladowań religii i Kościoła. Podkreślić tu należy również nieocenioną pomoc i wieloletni wkład Kościoła katolickiego z Polski w dzieło odbudowy Kościoła na Białorusi. Obecnie należy on do najliczniejszych denominacji w Republice Białoruś. Według liczby organizacji religijnych zajmuje on trzecie miejsce po Cerkwi prawosławnej i Kościołach i wspólnotach protestanckich, zaś co do liczby wiernych – drugie. Według najnowszych danych statystycznych z 2006 r. Kościół rzymskokatolicki w Republice Białoruś liczył 438 wspólnot

⁶⁸ Ж л у т к а, Пункціры вялікага шляху, s. 14.

⁶⁹ 3 marca 2003 r. Konferencja Katolickich Biskupów Białorusi zatwierdziła to tłumaczenie. Паведамленне „Каталіцкія Навіны” 2003, nr 3, s. 11.

⁷⁰ С е р д ю к, Римо-католики Беларусі, s. 28-29; D z w o n k o w s k i, *Instytucje życia religijnego Polaków*, s. 46-47; В ł о Ń s k i, *Przeszłość i teraźniejszość Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi*, s. 38-39; t e Ń z e, *Odrodzenie życia religijnego*, s. 59-60.

⁷¹ Х у л а п, Традиционные религиозные объединения на территории Республики Беларусь, s. 24-25; С е р д ю к, Римо-католики Беларусі, s. 33; D a n i l o v, *Die Religion und das Religionsrecht in Belarus*, s. 15; D z w o n k o w s k i, *Instytucje życia religijnego Polaków*, s. 43.

religijnych, 427 świątynie, 8 klasztorów oraz 9 misji religijnych⁷². Liczby te pokazują, że mimo wielu trudności, których nie brakuje i dziś, Kościół katolicki obrządku łacińskiego na Białorusi ciągle wzrasta i umacnia się.

THE SITUATION OF THE ROMAN-CATHOLIC CHURCH IN BELARUS
AT THE TURN OF THE TWENTIETH AND TWENTY FIRST CENTURIES

S u m m a r y

The origins of the organisational structures of the Roman-Catholic Church in Belarus reach back to the end of the fourteenth century. During several-centuries old history the Church in those territories experienced various events. The period of repression and persecutions of religion and the Church in the Soviet state had brought about enormous destruction. The number of open churches and Catholic priests in Belarus was constantly dwindling until the 1980s. The political changes that followed together with perestroika and the final fall of the communist totalitarian system initiated the period of religious revival in the Catholic Church in Belarus. As a result of these changes in 1989, the Catholics in Belarus received their own bishop, Father Tadeusz Kondrusiewicz. In 1991 the diocesan structures were reorganised. It was then that the following dioceses were established: the Mińsk-Mohylew diocese, the Pińsk diocese, and the Grodno diocese. From that time onwards the Latin Church in the Republic of Belarus was conducted for many years by the parish priest of the cathedral in Pińsk, Archbishop and Metropolitan Bishop of the Mińsk-Mohylew diocese, Rev. Kazimierz Świątek, who in 1994 was made cardinal. Another reorganisation took place in 1999, when a new diocese was established with its capital in Witebsk. In that year the Conference of Catholic Bishops in Belarus was established.

In the beginning of the 1990s the Church in Belarus numbered 150 churches (the remaining 87 were under reconstruction, and 9 under construction), 130 priests, out of whom 68 from Poland, 55 alumni in the theological seminary in Grodno, and over one million faithful. The decisive majority of the Catholics in this country (ca. 90 per cent), especially in the northern areas, are of Polish origin. At the moment, ca. 15 per cent of population in Belarus belong to the faithful of the Catholic Church. After more than ten years the Latin Church in Belarus numbered as many as 400 parishes, 360 priests, including 160 local, 160 religious priests (most of them from Poland), 350 nuns (140 local), 150 alumni, and 1.200 faithful. The number of parochial communities of the Catholic Church of the Latin rite in Belarus has been constantly increasing since the end of the 1980s.

Translated by Jan Kłós

---

⁷² Религиозные конфессии на территории Беларуси // www.president.gov.by/press23736.html